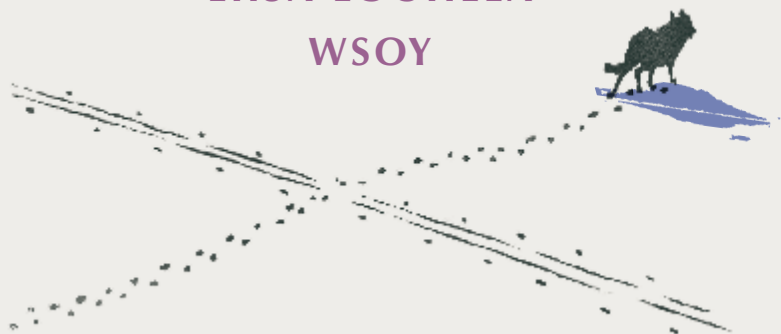

KAIKKEUS ON MEIDÄN

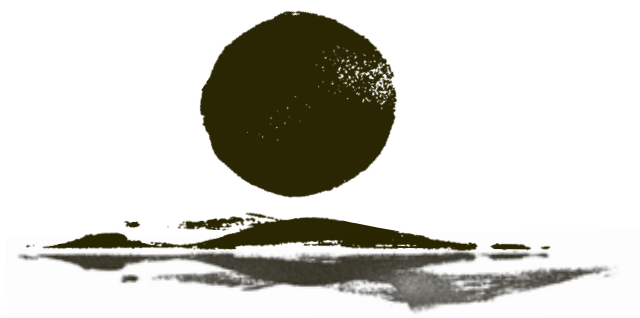
LIISA LOUHELA

WSOY

KAIKKEUS ON MEIDÄN

LIISA LOUHELA

WSOY

© LIISA LOUHELA JA WSOY 2021

ISBN 978-951-0-45491-6

PAINETTU EU:SSA

Unet menevät päätä myöten ja näkijä unen jäljessä.

ALINA JUNTUNEN, KAINUULAINEN UNENNÄKIJÄ

Juna nytkähtää liikkeelle korahtaen. Ei se pysähy enää, ei vaikka tulisi ite isäntä ja käskisi. Pilli mylvii jotenni tukahutetusti, sen ääni jää kaikumaan korpeen. Nyt minä meen.

Rytmi on uusi ja unettava. Juna kolistaa kiskoja nopeammin kuin minun syän tykyttää. Luomet tuntuvat kuumilta. Ikkunan väleistä virtaa uutta tuulta sisään. Sormet silittävät minun kämmenselkää, ottavat kiinni, tarttuvat lujasti.

Jouvun ponnistelemaan, jotta saan silmät auki. Punaset samettiverhot on veetty pois ikkunan eestä. Kirkkaan lasin takaa kuusista ei näy kuin lumiset latvat, joitten yllä avautuu puhas ja pilvetön taivas.

AURINKO PAAHTAA, sammal rahisee, kaatuneista männyistä töröttävät oksat raapivat pohkeita kun minä juoksen. Hame meinaa tippua, kengät hiertävät jo valmiiksi kipeää kohtaa ja suuta kiviä. Mehtä vaan vilisee silmissä ja keuhkoihin käy. Itku yrittää päästä läpi, mutta siihen ei oo nyt varaa.

Viimein näen eessäni pellonreunan ja sankan horsmikön, jonka läpi rynnin ja harpon vielä pellon yli suoraan mökin ovelle. Kotiovella pysähyn kuin törmäten.

Haukon ilmaa pijellen kiinni polvistani ja koetan koota ihteni, vaikka pelkään nousta portaat ylös, pelkään astua sisään. Nyt ei auta pelätä.

Aurinko on lannistanu palsamit kyyryyn peltipurkkeihinsa ikkunalle. Jotta voin astua sisään mökin matalasta ovesta, täytyy minunni kyyristyä.

Vanha Mari naapurista istuu laverin vieressä selin minuun, ei kato päinkään. Äiti makaa laverilla ja nukkuu.

– Se sai äitisi Kerälän sonnin sorkasta päähän, siitä saakka on nukkunu, se sanoo ja huokaa. – Kun oisi joku ollu auttamassa.

Mari on vetäny verhot kiinni. Hämärässähi huomaan turvonneen mustan kuhmun äitin ohimolla, kuulen hengityksen hitaan tahin. Meen polvilleni lattialle äitin viereen.

– Kyyti on tulossa, van mahtaako ennättää, Mari kertoo.

– Mari voi nyt lähteä.

Se istuu hiljaa hetken, nousee sitten ja jää seiso-
maan paikalleen.

– Mistä sinut nyt haettiin? se kysyy.

Kahtomattahi arvaan sen halveksivan ilmeen.

Nousen ja käännyn.

– Nyt meet!

– Piruko siinä on, kauhistuu Mari, luikkii ovelle ja ulos, pimeästä pirtistä valoon.

ÄITIN LÄHTÖ ei tullu näillä vaaroilla yllätyksenä. Se oli tiijossa, kun äiti oli ite nähny huusin oven oksanraosta, kuinka kaksi mehtikanalintua lensi mejän mökille ja kuinka toinen oli lentäny ylisille, toinen alisille. Äiti oli sisälle tullessaan täysin hiljaa ja vaikea, sen silmät pälysi nurkkajuuria, eikä tuo kertonu mikä oli, vaikka kysyin moneen kertaan.

Kyllä elävä kuolemansa tietää ja kun äiti kerto näystään ensin varovasti naapurin Marille, Mari minun parhaan ystävän Vannin äitille Eevalle ja kun Vanni kuuli Eevan kertovan siskolleen, niin se jo minunni korviin kantautu, jotta totta tuo kuolee pian. En tokikaan sitä epäilly. Jokasella on vain oma tovin sa maallista ja olihan äiti jo vanha. Se oli viisissäkymmenissä ja vaikka se olihi tunnettu äreän sutjakkana mökin akkana, oli tuo ehtiny kohta kaksi vuosikymmentä riutua ikäväsä kanssa itkeskellen valkosten linnaan heittämiä ja sinne kuolleita veljiään ja Kajaaninjoen jälle ammuttua miestään, minun isää.

Kun isä lahattiin, olin vasta tulossa, enkä osannu ikävöijä semmosta, ketä en ollu ikinä nähny. Äiti ei koettanu haalia uutta ukkoa vanhan tilalle, tosin eipä

nuita kuulunu äitille ottajiakaan olevan. Isän se oli tavannu vasta kun se oli jo vanhapiika, joten tuskin tuota oisi kukaan huolinu, köyhää ja katkeraa punikkiakkaa.

Oisin halunnu ehtiä ajoissa. Vaikka mitä oisin sanonu. Että kyllä minusta ihminen tulee – no sitä-hän ei tiijä luvata. Että pijän arvossa kaikkea työtä ja vaivaa mitä äiti on minun eteen joutunu tekemään ja näkemään. Ehkä oisin valehellu, että heräsin viimein ja lähen seuraamaan Jeesusta minähi, valehellu viimeiseksi lahjaksi. Että taivaassa tavataan äiti mehi.

Enpä ehtiny, eikä toista tilaisuutta tuu. Olin Vannin kanssa, vaikka oisi pitäny olla kotona äitiä auttamassa. Lähin muka kauppaan suolaa ja jauhoja hakemaan, kun nuo olivat loppu, vaikka tarkotuksella käytin ne sitä päivää ajatellen. Kun kylillä näytettäsi pitkästä aikaa elävää kuvaa ja hyvällä lykyllä mehi pääsisimme Vannin kanssa sisälle tai ainahi kuulisimme jälestä, mitä muut ovat nähneet.

Sitähän se äiti aina valitti, jotta voi millasen penikan sai, ei viihy kotona kuten ei viihtyny isänsäkään. »Jouvun vielä hautaan sinun tähän», se epäili ja oikeassapa oli.

KUN HAIKOLAN navetta valmistu, äiti oli jo hauvattu. Kaikki juoksivat uutta navettaa kah-tomaan ja ohittivat siinä samalla meijänni mökin. Kerälän isäntä kävi viemässä samalla reissulla meijän navetasta Talvikin ja kanat korvaukseksi äitin veloista ja valitteli vain, jotta minkä hän tälle mahtaa.

Vannista oli tullu Haikolan piika jo keväällä. Vanni oli sillä tavalla virkeää sorttia, ettei se ollu pelkästään rivakka, vaan myös nauravainen. Sillä oli aina hymy naamalla ja siksi minä alkujaan Vannia ystäväksi toivoin ja ystäväksi Vanni minulle alko. Meitä yhisti se, ettei kummallakaan ollu isää eikä varaa valita leikkitoiveria. Eihän meijän perukalla muita lapsia ollu kuin minä ja Vanni ja Vannin veli Eljas, ja äiti oli kertonu, miten minun oli turha luulla että pääsisin naapuri-vaaran talonpoikien penikoitten peleihin.

Penskana luin Ilostä tyttöä. Siinä orpo Pollyanna muutti toisten kurjat elämät paremmiksi olemalla aina ilonen. Ja Vannihan oli minulle kuin se Pollyanna, jonka seurassa minähi sain levähtää, kun se ei yhtenään muistuttanu, kuten muut, millon mikähi oli pielessä.

Kun viimesethi navetan nuuskijat olivat käyneet, Vanni tuli. Se oli pahoillaan, kun ei ollu käyny heti äitin kuoltua. Näkihän tuon sen punertavista käsi-
varsista, että oli kuumassa pirtissä joutunu paistamaan juustoleipää Haikolan vieraille. Se toi minullehi nyrkkirieskan väliin rullatun palasen voipaperiin käärittynä ja minä pistin kahviveen kiehumaan.

Vannilla kävi sääliksi, kun olin joutunu minähi passaamaan kulkijoita perukan emäntiä myöten, kun nuo kävivät utelemassa, että mitä se Reeta raukkahenki aikoo tehdä nyt, kun äitihi on kuollu ja koti lähtee alta. Vanhoja ukkoja kiilusilmiä kävi vihailemassa kuka mitähi. Ja minulla oisi pitäny joku vastaus olla, joku suunnitelma. Ensimmäistä kertaa elämässä olin vapaa, mutta sitä ei tokikaan kestäsi kauaa. Ja kun Vanni ehotti, jotta:

– Lähe piiaksi Haikolaan sinähi.

Niin minä siihen:

– Samahan tuo.

KESÄ VETELI jo viimesiään, kun lähin Haikolaan. Vanni tuli hakemaan minut kotoa. Olin ottanu matkaan kaiken, mitä nyssäköihin mahtu. Koti, joka siihen saakka oli tuntunu niin ahtaalta ja tunkkaselta, näytti nyt rakkaalta siinä auringon kullassa paistatellessaan. Tiesin jääväni ikävöimään kotimehtää, jonka tunsin ja joka tunsu minut. Kuu-
sethi olivat tuuheamman ja korkeamman olosia mitä ennen. Talvikkiahi kaipasin jo nyt. Kukaan ei ollu kertonu, mitä mökille tapahtusi, mutta ajattelin, että kaipa lähen kotoa viimestä kertaa.

Vanni autto kantamusten kanssa ja lähimme kävelemään kohti Haikolaa samaa polkua, mitä olin juossu aiemmin äitin tilaa hätäillen. Tuntu niinku jalat oisivat harannu vastaan, vaan ajattelin että turha on kahtoa taakse ja ikävöijä. Vanni kertoili Haikolan asiat, mutta minä en kuullu, enkä tajunnu mitään.

Ketään ei ollu vastassa Haikolassa ja olin siitä huojentunu. Sain tutustua paikkoihin rauhassa. Vanni kierrätti minut pihamaalla, missä oli neljä aittaa, uutukaisen olonen talli, puoti, korkea navetta, sauna ja sioille katos.

– Tämä kaikki on sinun työmaata. Ja se jatkuu tuolla sisällä, Vanni neuvo.

Pelkkä Haikolan porstua oli melkein yhtä iso mitä äitin parsinavetta. Rappuset ja seinät oli maalattu vaaleansinisellä. Huljakassa pirtissä lattiaa halikoivat pitkät ja puhtaat räsymatot, eivätkä nuo olleet repaleita räpsyjä, kuten meillä kotosalla. Keittiön kautta pääsi kamariin, jonne minut oli ajateltu valmiiksi Vannin kanssa olemaan. Kamarin seiiniä koristivat oikein sievät vaaleat tapetit, joissa siniset kukat kiipeilivät kohti kattoa köynnöstä pitkin. Kaksi päästäveettävää sänkyä oli laitettu molemmin puolin huonetta, niitten keskeltä mahtu yksi kerrallaan kulkemaan. Vanni näytti minulle pönttöuunin vieressä nököttävän puukirstun, johon saimme viikata vaatteemme. Toisessa nurkassa seiso kommuuti, jonka päällä valkea vati, emalinen kannu ja kirjailtu naamapyyhe. Ujostutti se tavaran paljous ja kaikkinaisen koreus, ja mieluusti oisinni vaihtanu kaiken mitä näin vanhaan petiini uuninpankolla äitin valvoien silmien suojissa.

Tuntu ounolta alottaa elämä niin liki Vannia. Muistutin ihteäni siitä, että olin onnekas, kun minulla oli sentään seinät ympärillä. Vanni selitti sen olevan soma harvinaisuus, kun piijoilla oli oma huone. Veljensä Eljas oli talossa renkinä ja se joutu nukkumaan pirtissä laverilla.

Istuin sängylle kädet sylissä. Mietin, ettei minulla muuta oookkaan jällellä kuin nämä käet, joilla ansaita leipä ja oma kohta, jossa levätä. Sängyn ylle seinälle oli ripustettu huoneentaulu, johon oli kirjailtu mustalle pohjalle valkosin pistoin: »Ahkeruus kovan onnen voittoa.»

SEISOIMME ikkunassa kahtomassa, kun Haikolan väki saapu. Ensin kärryistä nousi Iita. Komea emäntä, pappilan suolatynnyriähi leveämpi, harteikas ja voimakas ihminen. Sen posket hehku palavan punasina, kun se kulki takakenossa niin, että mahto olla tiineenä taas. Pitkä ja luiseva isäntä Anteri oli ikäsekseen jo hyvin harmaa, tukan ja viiksien lisäksi myös naamaltaan. Se asteli pitkin harppauksin talliin. Isoin poijista, Johannes nosteli pienemmän veljensä Urhon kanssa kaksi uusinta lasta alas. Penikat juoksivat sisälle, kahtelivat minua päästä varpasiin ja tällä kertaa eri tavalla mitä aiemmin, kun olimme kohanneet millon kirkossa, millon lammella tai millon missähi.

– Ka nyt sinä tulit. Lapsiraiska, voivotteli emäntä.
– Minä oon monesti miettiny, jotta mitä ne teijän suvun synnit ovat, kun Jumala teitä niin ankarasti kohtelee, se sano ja kahteli minua tutkivasti.

Minä niijaamaan ja tuo muistuttamaan, jotta:

– Tässä talossa eletään sitten herran pelossa ja armossa. Vanni on puhunu sinusta hyvää. Oo nyt tyytyväinen, kun oot saanu tämän mahdollisuuden.

Myöhemmin, kun laitoimme isäntävälle ruokaa pöytään, tuli ite isäntä sisälle, tervehti minut, muttei virkkanu muuta.

Illalla näin ovenraosta emännän harjaamassa sänkynsä laijalla hiuksiaan. Sillä oli ruskeanharmaa, tavattoman pitkä tukka, jota tuo piti päiväsaikaan visusti piilossa mustan huivin alla tiukalla letillä. Haroessaan sitä lettijään auki paksuilla sormillaan se toi mieleen äitin samoissa toimissa, vaikka ei näyttänyt samalla tavalla huolestuneelta. Se näytti reilulta ja lempeältä ihmiseltä ja minä tykkäsin siitä, mitä näin.

TOTUIN HAIKOLAAN, emännän lempeään tapaan kertoilla itelleen tärkeistä asioista kakaroilleen ja joskus minulle ja Vannillehi. Se jutteli äitivainastaan, talousasioista, tietysti Jumalasta ja taivaan valtakunnasta. Se esitteli lehistään hienoimmat huonekalut ja haaveillen mallaili niitä pirttinsä seinustoille. Taivasteli yhä uuelleen ja uuelleen lehtien laihtusvoimemainokset ja hampaitten, hiusten ja ihon valkasuvinkit ja muistutteli, kuinka kaikkalainen kaunistautuminen ja koreilu kuuluivat syntisten harrasteisiin. Kertasi meille piikojen hyveet ja omat velvollisuutensa äitinä ja perheenemäntänä. Emäntä täytti talon puheella, kun taas isäntä läpätunkevalla hiljasuella, silloin kun sattu paikalla olemaan.

Totuin helposti Vannin kepeään seuraan, vaikka toisinaan rasituin siitä, kun en saanu siltä hetken rauhaa. Haikolan penikoitahi pystyin sietämään, vaikka kyllä minua riivasi heijän makeat oltavat. Haikolan pöyvässä oli aina voita, eikä selvästä leivästä ollu taa-tusti ollu millonkaan puutetta. Kun pienimmäthi tulisivat kouluikään, sen kun menisivät ja lukisivat ihtesä vaikka oppikouluun saakka. Mietin, jotta

jos ite oisin päässy aina kaikesta yhtä helpolla mitä nämä, millanen mahtasin olla. Vähemmän tökerö ainahi ja iloluontosempi varmasti.

Olin minähi koulua käyny, pirttikoulua pijettiin Hiltusen Elvin talossa ja sinne lähin minähi. Muis-tan nälän, miten Elvin puuro oli vetistä velliä ja omat ohrakannikat hupenivat aina ennen aikojaan. Muis-tan opettajan, joka kehuskeli lahtareitten kakarat Einot ja Ailit nimeltä ja kuhtu meitä punikkeja aina pelkästään suvun nimen mukasesti.

– Jokainen on perheensä peilikuva, se aina hoki minullehi, jos jotahi tein väärin.

Se seisotti meijät muitten oppilaitten eessä käet sivuille nostettuna millon mistähi syystä, vaikka jos joku vahingossa nauro. Nauru ja pelko, ne on lähellä toisiaan. Joskus kun pelkää, ei voi kuin nauraa ja myös ilossa on matkassa aina pelko siitä, kuinka lyhkäseksi se tällä kertaa jää ja mitä pettymyksiä on seuraavaksi luvassa.

Sille pelosta syntyvälle naurulle ei voinu mitään, mutta sitä ei auttanu vinkua opettajalle. Muut kahtoivat suoraan päin ja opettaja anto niille aikaa rauhassa katella. Ne, ketkä siellä olivat itehi joutuneet seisomaan, kahtoivat joko ilkkuen tai säälien, ja ne, ketkä eivät sinne olleet koskaan joutuneet ja tiesivät, etteivät tulisi joutumaankaan, kahtoivat halveksuen ja paheksuen.

Käet väsyivät melkein heti ja muuttuivat painaviksi ja laskeutuivat väkisin alaspäin. Pelkkä opettajan silmäys riitti nostamaan ne ylös. Tikkuri alkoi hiostaa, vaikka pirtissä oli kylmä. Hiki valu otalta ja itku pääsi, kuten se pääsi kaikilta ennemmin tai myöhemmin. Oli pakko laskea välillä käet, mutta pitkään niitä ei voinut lepuuttaa, kun jo joku lääväsuu viittasi ja kieli opettajalle, ellei tuo huomannut ite kahtoa ja napauttaa kepillään uuninpieltä. Seisomisen perästä oli voimat niin loppu, että kynä vain tärisei käessä, mutta siitä ei opettaja enää moittinut. Vaikka tiesin, miltä häpästyksi joutuminen tuntuu, en tuntenu sääliä Haikolan kakaroita kohtaan, kun isäntä piiskasi niitä.

TUKAHUTTAVINTA Haikolassa oli jatkuva veisu. Joka ilta pijettiin iltahartaus. Isäntä vaikutti siltä, että oisi mieluummin ollu tuonni hetken omissa oloissaan.

Se valihti virret. Sen mielivirsi numero 115 alko Matteuksen evankeliumin mukasesti: *Miks täällä maailman turulla, hyörimme joutilaina, ken ilossa, ken surussa, vaan tosityöttä aina? Kutsuuhan meitä tarhuri jo viinämäkehensä, se Jeesus on, hän palkkaapi väkeä itsellensä.* Sitä tuo jakso kerrata eikä auttanu kuin veisata muitten mukana.

Isäntä jatko virttänsä: *Mut älä luule kuitenkaan: kyl ompi aikaa vielä, mä ensin tahdon hetken vaan, nyt huvitella tiellä, mut voi, et tiedä milloinka, on päiväs päätettynä, ja armon aika loppuva, ja sinä hyljättyinä.* Siinä kohassa emäntä korotti ääntään ja kahto aina suoraan minuun itkusin silmin. Yritin olla, etten huomaisi, muka keskittyneenä veisuuseen.

Se ainanen muistuttelu rupesi väsyttämään. En halunnu olla niinku vanhat, jotka vaan lopunaikoja vuorotellen pelkää tai outtaa. Eikö elämään oisi kuulunu ilo ja nauru ja tanssi? Eikö minunni pitäsi saaha

niistä osani, etes tässä kohassa, lapsuuden ja vanhuuden välissä. Mutta näissä tunnelmissa istuin päivästä toiseen. Kuuntelin kun kerrattiin, niinku se kertausta vaatisi, miten joutavia olivat maalliset haihatukset, miten joutavaa oli kaikki ja miten oli paras vaan valmistella ihtejään taivaan temppeleitä varten. Ne valitukset ja varottelut tuntuivat jäävyttävän maalimasta kaiken vehreän ja elävän niinku halla. Kuka niitten jälkeen enää uskalsi toivoa mitään.

Kun Haikolan väki piti vuorollaan seuroja, oli minun osa olla keittiössä kahvinkeitossa. Sillon sain olla Vannin kanssa kahestaan. Vanni hyräili hiljokseen virsiä. Sillä oli nätti ääni ja se tunnihti oikeat sävelet ja valihtu virsistä ilosimmat. Laulelin aina perään maallisia: *Taivas on meijänni päämme päällä, kuin kiiltäväinen peili, saanko minä poijat teiltä kysellä, onko teillä kesäheilii.* Ja Vanni muka paheksu, vaikka oikeasti sitä nauratti. Otin aina kun pystyin vähän sokeria suuhun ja sujautin ässiä essun taskuun.

«Kahtokoot ja taivastelkoot, minä en häpeä pisaraakaan.»

Kun Reeta ja Tenho kohtaavat Kainuussa kesällä 1938, Reeta ei saa silmiään irti itsetietoisesta haitarinsoitajasta. Aika ei ole kuitenkaan otollinen valtaväestöön kuuluvan nuoren naisen ja kiertävän romanimiehen suhteelle.

Hurmaavan epäsovinnainen Reeta haaveilee vaarojen takaisesta maailmasta ja vapaammasta elämästä, jolle vain taivas on rajana. Häntä kuitenkin paheksutaan pitäjässä, jonka väkeä ennet ja kilpailevat uskonopit ohjailevat. Äärimäiset aatteet kulkeutuvat kylille ja ihmisarvo mitataan syntyperän mukaan.

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-45491-6